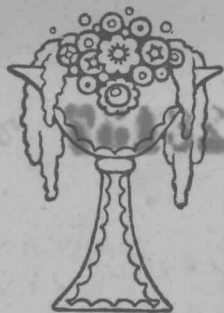

VRTEC

ČASOPIS S PODOBAMI
ZA SLOVENSKO MLADINO

UREDIL JOŽEF VOLC

PETDESETI TEČAJ

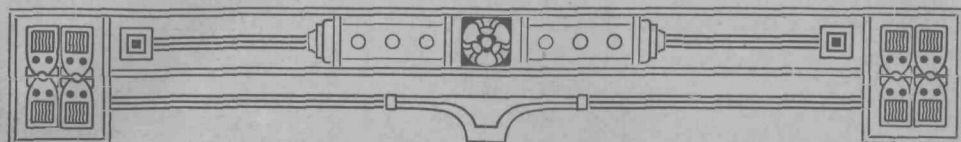
V LJUBLJANI 1920

IZDALO DRUŠTVO „PRIPRAVNIŠKI DOM“

NATISNILA JUGOSLOVANSKA TISKARNA

Vse pravice pridržane.

vii 28137 B, f

KAZALO.

Pesmi.

»Vrtcu«! (<i>Dr. Josip Lovrenčič.</i>)	1
Našemu ljubljencu ob 50letnici. (<i>M. Elizabeta.</i>)	2
Jubilej. (<i>Fr. Krizostom.</i>)	7
Hagara v puščavi. (<i>Ksaver Meško.</i>)	14
Prišel je poletni čas. (<i>St. pl. Orlovič.</i>)	33
Oblački. (<i>J. Cvelbar.</i>)	42
V gozdu. (<i>Janko Polák.</i>)	48
Procesija. (<i>Fr. Krizostom.</i>)	66
Poletje. (<i>Mohorov.</i>)	70
Potoček. (<i>Božidar Hojnikov.</i>)	83
Poletni večer. (<i>Janko Polák.</i>)	83
Otrok v vlaku. (<i>Dr. Jos. Lovrenčič.</i>)	89
Večer. (<i>Janko Polák.</i>)	95
Abstinent, ti si junak.	104
Mrtvi mamici. (<i>Fr. Pavšič.</i>)	113
Jesenska pot. (<i>Vekoslav.</i>)	119
Beneška basen. (<i>Dr. Jos. Lovrenčič.</i>)	127
Dekletova. (<i>Vid Vidov.</i>)	132

**Povesti, pripovedke, popisi,
prilike in basni.**

Hlapčon Jurca. (<i>Pavel Perko.</i>)	10, 34
Sanje. (<i>Ksaver Meško</i>)	20
Dobri pastir. (<i>J. E. Bogomil.</i>)	23
Pojedina pri Bogu. (<i>Turgenjev-Jelin.</i>)	27
Solnčna pot. (<i>Francka Zupančič.</i>)	28
Lev in osel. (<i>Cvetinomirski.</i>)	29
Pesem poljá. (<i>Cvetinomirski.</i>)	50
Romarski spomini. (<i>J. E. Bogomil.</i>)	
1. V Cragrob.	61
2. Ne sme na božjo pot!	77
Mati in deca. (<i>Ernest Šušteršič.</i>)	63
Legenda o cerkvi pri Mariji na Zili. (<i>Ksaver Meško.</i>)	66, 91, 114
Majniško cvetje. (<i>J. E. Bogomil.</i>)	75

Sin in hči. (<i>Cvetinomirski.</i>)	79, 105
Pomladni pozdrav. (<i>F. Kr. Steržaj.</i>)	84
Povest o tujih grehih. (<i>J. E. Bogomil.</i>)	96
Tetin dar. (<i>J. Klemenčič.</i>)	108
Kapucin je prišel. (<i>J. E. Bogomil.</i>)	117
Z doma! (<i>J. E. Bogomil.</i>)	128
Cvet iz mladostnih vrtov. (<i>Bistriška.</i>)	130
Veter in mornar. (<i>Pestalozzi - Gra-</i> <i>diški.</i>)	133

Prirodopisni članki.

Pri osah. (*Tone Tonejevič*) 45
 Urh v ječi. (*Tone Kosem*) 58

Zemljepisni, zgodovinski in življenjepiski sestavki.

Slovenski mladinski list »Vrtec«.	
(1871—1920.) (Br. Ivan Pregelj.)	3
Prvi koraki. (Dr. Jos. Lovrenčič.)	18, 43
Iz zgodovine kranjskih trgov (Leop.	
Podlogar.) 1. Bela peč.	25, 51
2. Cerknica.	71, 99
Tomo Woodrow Wilson.	49
Janko Leban. (Mladinski pisatelj-	
jubil.)	56

Dramatična igra.

Teta iz Amerike. (K. G.) 120

Koristni nauki. Drobiž.

Modrost v pogovorih domačih in tu ih.	30, 110, 133
Drobiž.	30, 86, 134

Zabavne in kratkočasne stvari.

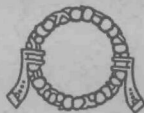
Skakalnica.	31
Rebus.	32, 64, 112
Demant.	64
Kratkočasnice.	86
Besedna zastavica.	87
Uganka.	87, 112
Rešitve rebusov, ugank itd. 87, 112, 136	
Imena rešilcev. Na platnicah števil.	
5.—7., števil. 8.—9. in števil. 10.—12.	

Novi listi in knjige. Razno.

Slovstvo.	31, 86, 110, 135
Čitajte!	88
Listnica uredništva.	87, 111, 135
Vabilo na naročbo.	32, 136

Slike.

»S kepami po njih!«	8, 9
»Samo vas še čakal!«	24
»Sedem nad enega!«	40, 41
Tomo Woodrow Wilson.	49
Župna cerkev v Beli peči.	53
Janko Leban.	56
Cerkev pri Mariji na Zili.	66
Cerknica.	71
»Katinka, nesi nas Mariji!«	76
Pozdravljena, pomlad!	85
Stric Janez ima druge muhe.	97
Kaj bo zdaj?	109
Kapucin je prišel.	118
Zadnje besede na prelazu.	129

VRTEC

LIST S PODOBAMI ZA
SLOVENSKO MLADINO
S PRILOGO "ANGELCEK"
LETNIK: 50. **1920** STEVILKA: 1.2.

Vsebina:

Dr. Jos. Lovrenčič: Vrtcu! (Pesem.)	1
M. Elizabeta: Našemu ljubljencu ob 50 letnici! (Pesem.)	2
Dr. Ivan Pregelj: Slovenski mladinski list »Vrtec«. (1871—1920.)	3
Fr. Krizostom: Jubilej. (Pesem.)	7
Pavel Perko: Hlapčón Jurca.	10
Ksaver Meško: Hagara v puščavi.	14
Dr. Jos. Lovrenčič: Prvi koraki.	18
Ksaver Meško: Sanje.	20
J. E. Bogomil: Dobri pastir.	23
L. Podlogar: Iz zgodovine kranjskih trgov. (Na- daljevanje.)	25
Turgenjev: Pojedina pri Bogu.	27
Francka Zupančič: Solnčna pot.	28
Cvetinomirski: Lev in osel.	29
Modrost v pregovorih, domačih in tujih.	30
Drobiž.	30
Slovstvo.	31
Skakalnica.	31
Rebus.	32

Vrtec s prilogo Angelček izhaja prvega dne v mesecu in stane 10 K na leto. Izdaja društvo Pripravniški dom.

Urednik: Jožef Volc, župnik na Rovlih. © Oblastem odgovoren: Ludovik Tomažič. © Za upravljanje: dr. Jožef Demšar, prof. v Ljubljani, Sv. Petra cesta štev. 50. © Natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani.

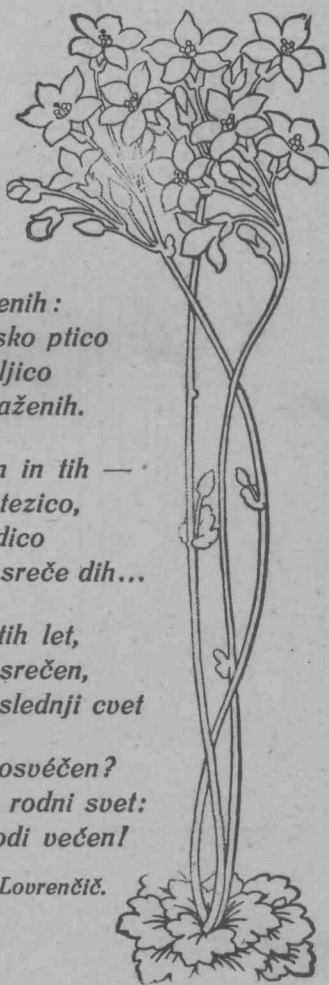
LIST S PODOBAMI ZA SLOVENSKO MLADINO S PRILOGO ANGELČEK.

Leto 50. Ljubljana, januarja-februarja, 1920. Štev. 1., 2.

V Parizu,
na Miklavžev večer
1919.

„Vrtcu“!

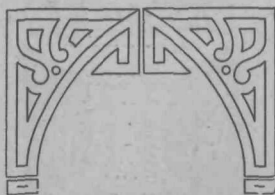
Znan vam je oni čudežni menih:
šel v gozd je in poslušal rajske ptice
in se zamaknil in živel pravljico
sto let presrečen v svetu blaženih.

Takó sem jaz 'nocoj šel sam in tih —
ptiček spomin mi kazal je stezico,
in videl pri gredici sem gredico
in čutil sem — nad vsem gre sreče dih...

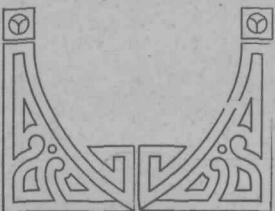
O „Vrtec“, „Vrtec“ petdesetih let,
kedó ne bil vesel bi in ves srečen,
zamaknjen v mladi raj, kjer slednji cvet

dehti, življenju večnih src posvêčen?
Jaz sem iz dalje ti zaklical v rodni svet:
Prospevaj, „Vrtec“, rasti, bodi večni!

Dr. Jos. Lovrenčič.

50

M. Elizabeta:

Našemu ljubljencu ob 50 letnici!

Pokril je ledine cvetličja sneg,
trobentice žolte so klicale v breg,
zvonili so zvončki v doline pozdrav,
trobile piščalke iz vstalih dobrav.

Življenje življenja — kopica otrok:

ta ličec kot zarja žarečih,

ta ustec granatnogorečih,

tam oni je bos, golorok,

tam kodrček rjav, črnook —

med nje je naš „VRTEC“ prispel.

Spoštljivo otroci klopučke so sneli
in v svojo so srede ga vzeli.

Posedli so v travo, v mahovje zeleno,
odprli ušesa, oči na stežaj:

„Hej, to bo veselje! Govōri, prijatelj!

Oživi, olepšaj detinski naš raj!“

In pravil je „VRTEC“ povesti brez konca,
strmeli otroci so vanj,

in pel jim je pesmi in stavil uganke,

zazibal jih ljubko v deželo je sanj.

In moral je praviti vedno in peti,

več niso hoteli brez njega živeti.

So vzeli ga sabo v dehtečo pomlad,

med klasje poletno, v jesenski nasad,

ob peči je zimske večere zlatil,

otrokom najdražji prijatelj je bil.

Prihajal je leto za letom med nje,

ves srečen ob sreči njihovi;

decenijev pet že njih srca blažé

prijateljskih rok blagoslovi.

*

Pozdravljen, prijatelj, ti naš jubilar,

naš „VRTEC“, ljubitelj mladine!

Naj globlje in globlje se spušča tvoj čar

v detinskega raja globine!

Vzgojitelj, prijatelj mladini ostani,

jo veri in domu ohrani!

Dr. Ivan Pregelj:

Slovenski mladinski list „Vrtec“.

(1871—1920.)

Sprvim januarjem 1920 je doživel »Vrtec« petdeseto leto svojega plodnega cvetja. Zvest svoji nalogi, t. j. živeti vzgojevanju slovenske šolske mladine, je »Vrtec« od svoje prve pa do svoje šestkrat stote številke zabaval, učil, budil in navajal spoznavati vse dobro, lepo in neminljivo v naravi, v ljubezni do Boga in bližnjega, vsega čistega in popolnega. Imel je prijatelje in prijateljice, ki so iz njega prejemale svojo prvo slovstveno izobrazbo; imel je med bralci mlade ljudi, ki so iz »Vrtca« zrastle v socialne slovenske delavce in kulturne graditelje. Kakor vse delo človeških rok in duhov, je doživljal tudi »Vrtec« svoje svetle in mračne dni, svoje plime, svoje oseke, in je danes ne le najbolj častitljivi slovenski mladinski list, temveč tudi ugleden dokumentaričen zgled slovenskega najstarejšega slovstvenega lista, iz katerega je cvetje klasične Levstikove, Župančičeve in Sardenkove otroške poezije. Nekako sedemstoglava družina mladineljubov-sotrudnikov bo zbrana na blizu 10.000 straneh petdesetih »Vrtčevih« letnikov. Duhovnik in učitelj, pisatelj in samouk, bogoslovec in dijak, profesor in akademik in učenjak so bili delavni prijatelji listu, ki je gojil leposlovje vseh vrst, poljudno znanstvo vseh strok od naravoslovja do elementov poetike, in skrbel za vzorno vzgojno slovstvo otroških iger, ugank, rebusov, anagramov i. t. d. Bogata je bera reprodukcij in slik, med katerimi je nekaj prav domačih (Škof, Dobnikar, Dostal, Langus); še bogatejša je pa množica muzikalnih prilog (Debeljak, Vavken, Rihar, Ludwig, Weiss, A. Leban, I. Leban, pl. Zajc, G. Ipavec, dr. B. Ipavec, Ang. Hribar, dr. Kimovec, Jordan).

Oče »Vrtčev« je bil Ivan Tomšič, ki je urejeval list triindvajset let (do 1894). Dal je listu izrazito zunanjo obliko in zarisal in utemeljil njegovo vsebinsko smer. Tomšiču je bil »Vrtec« prava življenjska naloga, in predvsem baš po »Vrtcu« je postal Tomšič tisti, kar je: eden najzaslužnejših slovenskih vzgojnikov. Tomšič je pridobil »Vrtcu« Levstika. — Njegov naslednik je bil Anton Kržič (po kratkem medurejevanju F. S. Finžgarja ob Tomšičevi smrti). Kržič je bil osnoval že l. 1887. »Angelček«, katerega je kot »Vrtčev« urednik priklopil kot nekakega mlajšega in manjšega bratca starejšemu in odrastlejšemu »Vrtcu«. Urejeval je Kržič list v smereh Tomšičevih in pridobil odlične sotrudnike: mo-

derne. Od l. 1902. gori mu je bil podpornik pri urejevanju pisatelj Jos. Volc, ki je pred dvema letoma prevzel vse urejevanje in začel z mladeniško zanosnostjo list pomlajevati in presnavljati v novem okusu. Pridobil je sotrudištvo Ksaverja Meška.

Dolga in zanimiva je vrsta »Vrtčevih« sotrudišnikov od l. 1871. do 1920. Prav je in spodobi se, da navedem približno in popolno vsaj imena onih sotrudišnikov, ki so jim imena znana v javnem in socialnem življenju Slovencev ali pa, ki so bili ali so še goreči prijatelji »Vrtčevi«. Čast imena prvih je čast »Vrtčeva«, pridnost in ljubezen drugih in manjših pod črto pa naj bo izpodbuda novim in podobnim.¹

¹ Lapajne Ivan, Kosi Anton, Knaflič Rad., Ciperle Jožef, Brezovnik Anton, Hrabr. Perné, M. Stanislava, R. Silvester, Ivan Zarnik, Franjo Cimperman, Rok Drofenik, Jože Žirovnik, I. Mohorov, S. Meglič, P. Bernardič, L. Podlogar, L. Koželj, Fr. Žužek, Fr. Zupančič, Ant. Čadež, Ščitomir, Vlad. Borovšak, M. L. Komenska, A. Slivnik, Ina Polhograjska, Jakob Nemanič, Jak. Soklič, R. E. M., M. Selec, Rud. Pečjak, Bogomil Srečko, A. Šavelj, Gabrijel V., Stefkin, Vid Vidov, Bogdan, Samo, Stepin, Maslé, Mojmir Ljubivoj, Bojko, Kancijan, Gostek, Radegost Vuk, Zidankov, Radivoj Slovenčev, teta Ema, Antonov, Vekomir, Vukovoj, Joško Čopov, Anton Antonov, Saturnin, I. V., F. S. Bogdanov, Polenčan, Dostal, Kompoljski, Nežika Sevšikova, K. Javoršek, Ivan Podpoj, J. Polák, St. Svetina, Mara, A. P. Grigorjev, Br. Brankovič, Turinov, Ivo Blažič, Planinov, Bogomila, Seljan, Jelin, Jos. Andrejev, Bojko, Osojski, Mlinarjev Janko, Silvester K., Semjonov, Livkova, Žirov, Zvonko Mirovič, Dav. Dobovski, Podgoriški, S. Malenšek, Zoran, Konstantin, Vrhovski, Jelenc (Nelej V. C.), A. Andrejev, Radan, France Brzin, Stepin, Rubetis, Risto Toris, F—rec, Jos. Dolinar, I. G. Obloški, Vesnin Sl., Glavor, Bric Fr., Zalko, Bogdan Slavko, Ivan, Mirovič Z., M. I. P., M. Selec, Rastislav Posavec (Fr. Zevnik), Milko Milič, Kočarjev Jože, I. Z. Gabrovski, I. Makov, Oglarjev Miha, Neralov, Notranjec, Brinjos, B. Prostoslav, Boleslav, Ant. Zevnik, N. Leskov, Dragotin Trlec, Stanon, Pivčan, Veselko K(ovač), Jos. Marin, Mogul, Tone Grivar, Ant. Grom, Svečan, Volc Marko, Julijana -va, Kazimir Stojdrag, Iv. Dragomir, F. Štrukelj, A. Majer, Jos. Mandelj, Studeniški, Fr. Klemenčič, Vinko Lipan, Vinej, Kovačev, Šaloljub, Brežan, Leopoldina Kersnik, Fr. Peternel, Fr. Pretnar, Gruber, Jožko G., Fr. Bartuš, Milutin Silvan, Podgorec, Anton Brezovnik, Ant. Jaklič, I. Kromar, A. Berce, Bogomil, M. P—i, F. S. Lekse, Župčev, M. Šoštarič, F. Pešec, F. Končan, Pahor Adolf, Perné Andr., Pintar Jože, O. A. Hribar, O. F. Hrovat, Jan. Skukala (Gombarov), M. Šašelj, Hotenski, I. Medic, Dragoslav P., Ana Pourova, Collensis, Milahović, Branimir, Križnik, Mihec, Albina Travnova, Juteršek Prim., Borodinov, Ogrin, Nepokor, —m—, Gojmir, Volkov, Petrovna, Al. Vakaj, Podkrajšek H., Veličanski, Planinski, Tone iz gošče, Lavra Natalija, Peter Medvešček, M. Bregant, Godomerski, Krušič, A. Žnideršič, Fr. Kramar, Ant. Žagar, Gradačan (Jos. Samotorčan), Mestislav, Fr. Prapotnik, Zrelogorec Vipavski, Vilko, Silvaticus, Ant. Porekar Možina, Fr. Kosi, Stanetinski, I. Rôsa, I T—ć, A. A. Pirc, Ivan Borštnik, And. Hostni, * * *, I. M—t—n, Pilpoh, Zagorski, I. Kotnik, šetina, Dekval Al., Stomostarič, Skerbinc, Mladinoljub, G. Simončič, Sv. P—ar, Steinmetz, Cizelj, V. Jarc, D. Jurčla, And. Dobrotin, I. Simič, V. K—k, A. Jerše, S. Kapitanič, F. Homski, M. Pušar, M. Špoljar, Gostač Vlaho, Guzeli, Bačič, Bremer, Ferdo V., Punčah Sim., V. Eržen, P. Miklaveč, Jož Peterman, A. Martinc, Meta Pukl, A. Bukovski, Ovsenar, Mirobratski, x—y, Jurković, Höchtel, Alb. Pirc, Mekinec, Mato Tomšič, Parapat, I. Z. Vesely, Ivan Pečar, Klotilda Ž., Debeljak, Iv. Gabršek, Faniğer, Vavken, Drevski, Korenčan Jože, A. Slavič, Iv. Miklošič, Savo Zoran, M. Strgar, Ana Križman, Lovro Praprotnik, Miloljub, Fr. Papler, Antonija F., Jos. Prosen, I. Bohinec, Em. Tomšič, I. Frankolski, Kančnik, V. škoda, S. Magolič, D. Purgaj, A. Pintar, Savinjski, I. L—l, Ed. Planinšek, Ivana Leben, Gorislava, Jožefa

Ivan Tomšič, Andr. Praprotnik, Fr. Hubad, dr. H. Zorn, Andrej Kalan, Fr. Cegnar, Janez Trdina, Umek-Okiški, Vesel-Koseski, Fr. Levstik, Fr. Levec, dr. D. Majaron, Mir. Vilhar, Simon Jenko, Lujiza Pesjakova, Jos. Levičnik, dr. B. Ipavec, dr. I. Vidic, Ant. Bezenšek, dr. I. Žmavc, M. Malovrh, Anton Koblar, Fr. Gestrin, Anton Funtek, dr. Fr. Lampè, dr. Iv. Krek, Franc Krek, Anton Kržič, Peter Bohinjec, dr. J. M. Kržišnik, Anton Medved, dr. Jos. Debevec, dr. Mih. Opeka, F. S. Finžgar, dr. Jos. Gruden, Ant. Hribar, Al. Stroj, Jos. Benković, Janko Barlé, Ivan Štrukelj, Jos. Volc, Fr. Govekar, Murn-Aleksandrov, Drag. Kette, Oton Župančič, Ksaver Meško, Pavel Perko, dr. Alojzij Merhar, dr. Iv. Lah, Florijan Golar, Rud. Majster, Leop. Turšič, Fr. Kralj, Eng. Gangl, Andr. Rapé, Janez Miklavčič, Jul. Slapšak, Jos. Vandot, dr. F. Derganc, Jesenko-Doksov, I. Voljč, dr. Kimovec, dr. Andr. Pavlica, Rud. pl. Andrejka, M. Elizabeta, dr. J. Šilc, dr. A. Močnik, F. Neubauer, F. K. Steržaj, dr. I. Česnik, Fr. Pucelj, F. Pengov, dr. Lovrenčič, France Bevk, Ciril Jeglič, Feliks Stergar, Ant. Leban, Janko Leban, Peter Gros, Jos. Freuensfeld, Lj. Černež, Franc Rup, Ivo Trošt, Al. Peterlin, Zvonimir Erjavec, Fr. Pavšič, Al. Plesničar, I. Kragelj (Soški), Fr. Ločniškar, I. Balič, Jur. Ponkrac, A. K. Sežun, Lj. Tomšič, Jos. Lavrič, Ciril Vuča, Iv. Rejec, Možek, Fr. Medic, Iv. Rekar, Jož. Bekš, Fr. Krumpestar, Ant. Kosem, Ivan Langerholz, Gnjevoš, Jos. Cvelbar, Urbas, Fr. Žgur.

Poleg izvirnega gradiva je prinašal »Vrtec« tudi mnogo iz tujih slovstev predelanega in prevedenega. Med tem slovstvom sem našel imena: Karamzin, Seidl, Uhland, Krilov, Vogl, Hey, Fallersleben, Goethe, Puškin, Sokolov, Wildenbruch, Kosmak, Coloma, Lagerlöf, Hruška, Pravda, A. Stolz, Turgenjev, Ezop, Lessing, Brehm, K. Schmid, Andersen, Selemetjev, Dalj, Rosegger, Gallova, Raić, Herder, Soave, Grimm, Deželić i. dr.

Prve čase je prinašal »Vrtec« obširnejše povesti, ki pa so kakor poljudno znanstveno gradivo večidel predelane iz tujih slovstev. Šele pod Kržičem se je pojavila obširnejša izvirna povest ali pa pripovedovanje v ciklični celoti: Naša šola, Naša vas, Šepce, Iz koč v palačo, Pri Korenovih, Ljubezen in sovraštvo, Med gorami, Prijatelja, Iz knjige sirot, Do Jordana in Nila, Ob Nilu, Domovina, Nad brezdnom i. t. d.

Brdavsova, B. Bartel, Fr. Klinar, Prepiračev, Golski, Rakulski, Fr. Lovšin, Beli Kranjec, Jaromil, Fanica Vovkova, Ivan Aljančič, Ljudmila M., V. Rastko, Božidar Hojnikov, Iljski, Vitigoj, M. Zemljič, I. Kosar, Boleslav, Milka Posavska (Ljudm. Posavec), Lj. Modičeva, Stanko Ivanov, Tatjan, Al. Andrejev, Strninski, Fr. Zdravko (Fr. Zorko), Ksaverijeva, Lambda, Godinov, Emerika Savinska, M. Zakrajšek, Generoz Maver, Mirko Osmanbeg, Sergij Dobroljubov, Samko Cvetkov, Kazimir Radan, Rajko Rajev, Cvetoš, Aleks. Ivanov, Semjonov, K. Javoršek, O. Kazimir, Janko Cvetkov, Zorko Sobjeslav, I. O. Golobov, Vlado Vesnin, Radovan, Budislav, Vrtovec V., Bogdanov, Radoš, Timoška, Zatoški, Vekomir, Sojeniški, O. E. B. (Evst. Brlec), Fr. Koblar, Fr. Hrast, Reginov, V. Snežničanov, R. Rehar, Micka L—č, Samo, V. Skuhala, Mavški, Vinko, A. B—r, Davorin Rado Osvin, F. Krizostom (Sekovanič), S. S., Ivo Danič, Ivo Ivov i. dr.

Za Kržičevega urejevanja se je razvila lirika v nekako slavnostno in prigodniško cikličnost. Kržič je sploh rad posvečeval poedine številke raznim letnim godovom in jih v ta namen izdajal slovesnejše in odbranejše. Vsi uredniki so pa skrbeli poleg pesmi in pripovedi zlasti za primerne mladinske igre v vezani in nevezani besedi. Nekaj skrbnih življenjepisov (o Iv. Tomšiču, o Antonu Kržiču i. dr.) vsebuje »Vrtec«, ki se je hvaležno spominjal tudi v nekrologih svojih sotrudnikov in prijateljev. Včasih je črpal snov iz sodobnih slovenskih, hrvaških, nemških in drugih listov, včasih je ponatiskoval lepe stvari iz priznanih pesnikov. Uveljavil je gotovo vrsto pesmi in prevodov pod naslovom »deklamovanke«. Vedno je bil zanimiv, šel je s časovnim razvojem in okusom, polagal vrednost na obliko in vsebino.

Tako je bil slovensko ognjišče slovenske mladine in bil vrt, kjer so mlade moči prvikrat poizkušale tajnost lepotnega ustvarjanja, uživale svojo prvo »pesniško slavo«, kjer so koketirali mladi talenti z zvočnimi psevdonimi in hvalili darežljivost urednikov, ki niso hranili z izpodbujevalnimi honorarčki. Dolgo je bil »Vrtec« edini slovenski mladinski list, in listi, ki so vstali po njem in ob njem, niso mogli nuditi boljšega; nudili so morda, kar so, bolj vsiljivo-reklamno, duha slovenskega mladinskega lista pa niso zadeli bolje kakor »Vrtec«.

Tako stopa »Vrtec« v drugo polstoletje. Lepši in boljši časi so vstali slovenski besedi in misli. A resnejše kot kdajkoli prej je vprašanje naše mladine in naše vzgoje. Naj bi našel tudi odslej »Vrtec« prijateljev in podpornikov, sotrudnikov in bralcev v tisti meri, ki jo zahtevata resni čas in notranja preosnova naše mlade države. Bog blagoslovi!

Fr. Krizostom :

JUBILEJ.

Jutro jubilejno
vstaja iznad snežnih gôr,
praznično odet ves vrtec
v rožnoplameneč je zor.

Biserne stezice
potopljene so v srebro,
nanje siplje iz višine
solnčni bogatin zlató.

Z drevja veličastno
ptice slavospev drobé.
Vse posute s pestrim cvetjem
lehe se sladko smeje.

Slavoloki vitki
spenjajo se do neba,
z venci nežnimi ovita
je ograja vrtna vsa.

Čudežno je drevje:
cvet dehti na njem in sad,
po stezicah vrtnih hodi
knez jesenski in pomlad.

Šmarnica je vzcvela,
nageljnu oko žarí,
popje bujno je pognalo,
jabolko ko kri zorí...

Trombe zadonijo:
vrtna vrata se odpró,
slavnostnih se gostov vsuje
na stezice sto in sto.

Dečki kodrolasi
tulipane trgajo,
deklíce nedolžne
astre bele berejo.

Sredi vrta fantje,
polni majeve moči,
iščejo gredico solnčno,
vsak na nji svoj cvet gojí.

Pridejo mladenke,
tli v očeh jim jasni žar.
Smeh na ustne jim privabi
pravljic in povesti čar.

Pridejo poeti,
z lovorom ovenčani;
vsi prevzeti zrejo lehe,
kjer njih prvi cvet dehti.

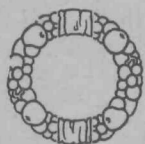
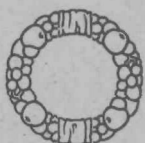
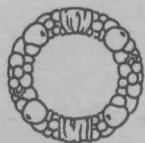
Pride oče, mati,
priskaklja detinski cvet:
Vsi hvaležno zrejo „Vrtec“ —
njihov raj je tu spočet:

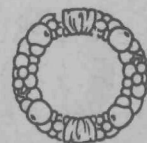
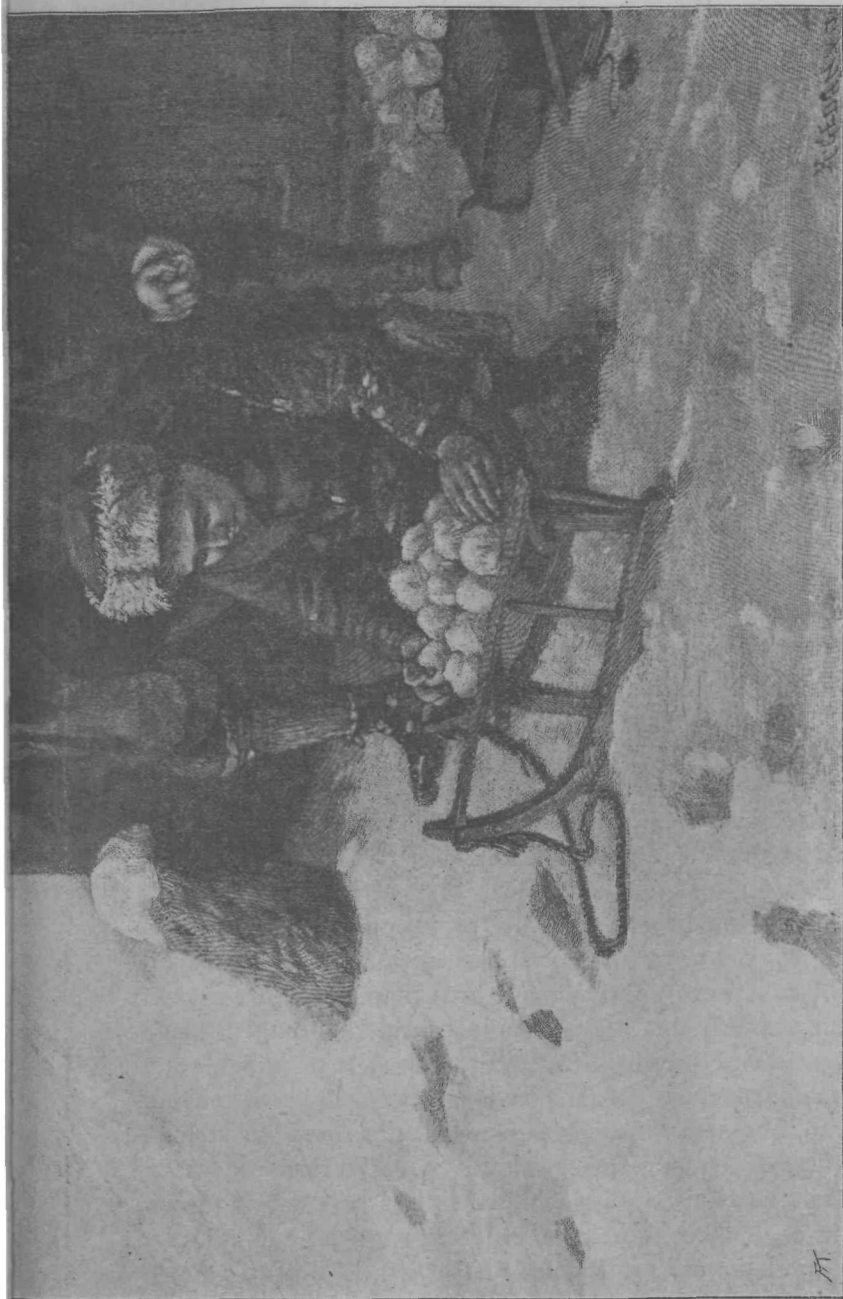
Slutnje potov zlatih,
misli čistega srcá,
duš nedolžnih melodije,
plamen liljskih željâ.

Čudo čudovito:
svod nebesni se odpre,
angelov priplava jata
na gredice pisane.

Blagoslov trepeče
sredi vrtca — rožni dih,
Jezusček med cvetjem hodi
snežno bel, skrivnostno tih.

Vse kipi v veselju:
pesem tajna trepetá,
v srebru lilij, v rož škrlatu
sreča jasna se smehljá.

S kepami po njih!

Hlapčón Jurca.

Pavel Perko.

I.

u pri Rožancu bo kar dobro! So čisto pravi ljudje pri hiši! Gospodar Rožanec ni preveč hud in se ne krega rad; še govori bolj malo. Rožanka je sicer malo bolj jezična; pa nič ne dé, saj zavoljo ene besede še ni, da bi bilo človeka konec. Rožančev Peter, no, ta je pa že zadosti poreden. Tretje leto že hodi v šolo, pa je še zmeraj pri malih. Pa Rožanka ga ima silno rada in ga zagovarja, kjer le more. Če se bosta Peter in Jurca (to je on!) dobro razumela, potem bo Jurca že tudi pri Rožanki na dobrem. O, pri Rožancu bo kar dobro!

Ko je mati pripeljala Jurco k Rožancu, je rekla:

»Saj ne vem, za kaj bi ga pravzaprav ponudila; ali za pastirja ali za hlapca? Za pastirja je malo prevelik, in pa — saj vaš Peter lahko pase; za hlapca je pa še preotročji.«

Stari Rožanec je pa takoj uganil, kako naj bo, in je dejal:

»I, če ne bo za hlapca, bo pa za hlapčóna!«

In tako je Jurca postal hlapčón. Drugi so se sicer smejali tej besedi; pa naj se! Vsak ne more biti hlapec, hlapčón je pa še zmeraj več kakor pastir! Udinjal se je za sto kron letno in dvoje parov čizmov (ene iz prešičjega usnja, ene pa iz telečjega!), in pa platnenih hlač toliko, kolikor jih bo potrgal. Plača res da ni bila bogvekaj, zlasti, če se pomisli, da je Rožanec najbolj trden kmet v celih Koriščah, ampak, kaj se hoče?

»Če se bo dobro obnašal in pridno delal,« je rekel Rožanec, »ne rečem, da ne bom še kaj dodal. Za enkrat naj bo pa toliko, da se vidi, kako bo.«

Jurca je ostal in se kmalu privadil. Če se je postavil takole pod večer sredi vasi, kjer je pri koritu živino napajal, se mora reči, da je bil dečko, kot se spodobi za takega, ki hoče biti vsaj hlapčón. Na zelenem kosturcu mu je sušelo vranje pero, zraven pa je cvetel rdeč nagelj, ki ga je bil utrgal na gredi pred Rožančevo hišo. Predpasnik si je podvihal, roke del v hlačne žepe in samozavestno gledal po vasi, češ: Sedaj sem pa tudi jaz tukaj domačin, zato, ker sem Rožančev! In med fante se lahko štejem, ker sem jih dopolnil lani o sv. Jurji štirinajst! In v celih Koriščah je razen mene le en fant: Kašnikov Štefan, ki je pa pri vojakihi. Drugi so pa otroci, ki še v šolo hodijo, in se hlapčón Jurca ne bo dosti ukvarjal z njimi. Na, koliko jih pa je? V spodnji vasi pri Rigelcu tisti Lojz, ki nič ne govori, le smeje se in zobe kaže. Pri Gašperinu pa tisti Janče, ki pozimi še v šolo ne upa brez pletenih rokavic, da mu na motvozu vise preko vratu. V zgornji vasi pa tisti Cencelj Bohtetov, ki se umakne za brata, če ga le kdo grdo pogleda. Tone Bohtetov — no, ta bi že bil! Najmočnejša sta še

Osredkarjeva dva: Marko pa Mohor. Pa sta tudi poredna za vse druge, in Jurca hlapčón jih bo imel posebno na piki. Pravita, da bosta pozimi enkrat, ko bo najbolj zmrzovalo, šla ponoči in spustila vodo čez korito, da bo drugo jutro vsa cesta ena sama drsalica... Naj le poizkusita! Bomo videli!

»Jurca, tak ženi no domov! Kaj pa stojiš in zijaš okrog sebe, živina se pa pase okrog korita? Večerjat pojdi!«

Jurci se kar ne zdi prav, da ga Rožanka ob vsaki priliki krega kakor otroka. Posebno še ne, če kdo sliši! Naj krega svojega Petra, če hoče, saj poreden je zadosti. Pa se boji zanj, kar se da, in vsakemu zameri, ki bi ga hotel kaj v roko vzeti. Oni dan je ta Peter razmazani pasel tam za Lotračnikom in je bil napravil mlinsko kolo in na lopate je nataknil živih kebrov, da so mu kolo gonili. Jurca je pa prišel natihem in odzadaj zgrabil Petra za ušesa ter ga sukal v okrogu, da je cvilil in plesal in kremžil obraz in vpil in prosil in dvigal zdaj eno nogo, zdaj drugo...

»Boš vsaj čutil, kako taka reč okrog gre!«

Ko ga je Jurca spustil, je drl Peter naravnost domov in povedal materi, kako ga je Jurca; tega pa ni povedal, zakaj ga je. Ko je prišel Jurca domov, se je Rožanka kregala nad njim za žive in mrtve, dokler ji Jurca ni dopovedal, kako je bilo. Potem je pa še Rožanec posegel vmes in je rekel: »Prav je, da ga je!« Potem je pa umolknila Rožanka, ker se je bala.

O, to je bilo dobro, da sta Rožanca oba — gospodar in stari — držala z Jurco! Tako je vzdržal in je nazadnje še hvalo vedel, da je prišel v Korišce, če tudi je bilo v hribih. O, kar dobro je bilo!

II.

Pa bo menda vendarle res, da Osredkarjeva dva mislita spustiti vodo čez korito! Včeraj je privpil Rožančev Peter domov, ker sta ga tam za Kovačevim Dolčkom, kjer je pasel, nabila. Rekla sta, da bosta vodo spustila takoj prvo noč, ko bo začelo zmrzovati, zato, da bo voda pritekla v Rožančev hlev in da bo zmrznila pod Jurčevo posteljo, ki stoji pri vratih, da bo tako Jurca moral na led stopiti, ko bo vstal. Peter se je potegnil za Jurco in za vso spodnjo vas; zato sta ga pa nabila... No, vidite! Če se le Peter ni zlagal. Če je pa to res, potem... No, naj le poizkusita!

Pri večerji so se potem menili pri Rožancu o tem, in stari Rožanec je vedel povedati, da so bili pred petimi leti otroci iz zgornje vasi res spustili vodo čez korito. In drugo jutro, ko se še ni videlo, je stari Rožanec šel v hlev in tik pred hlevnimi vrati je zadržal pred prag. Le sreča je bila, da je nesel snop slame v naročju in da je padel na slamo, ker drugače bi bil lahko zlomil roko ali nogo! Voda pa je bila zmrznila v hlevu tako, da je telica, ki je bila privezana pri vratih, stala na ledu. In kdo je bil to naredil? Nihče drugi kot Osredkarjev Nande, brat sedanjih dveh, ki je bil tedaj v teh neumnih letih, kot sta sedaj Marko in Mohor. Poreden je bil pa tudi toliko kot vsakteri izmed sedanjih dveh.

»Naj le poizkusita!« se je hudoval Jurca. »Jaz jima bom že pokazal! Dobro, da sta naprej povedala! Bomo vsaj vedeli, koga je treba prijeti!«

Mogoče je vse — si je mislil Jurca, ko je šel spat — ker nič lažjega ni, kot da takole zvečer, ko je tema, in nihče več na korito ne gre, prinese kdo smrekov lub in ga podstavi pod cev. Voda bo tekla, namesto v korito, pa čez rob, in ker svet visi — po cesti navzdol in se bo stekala za vogli spodnjih hiš in hlevov. Za Rožančevim hlevom je bo polno, in če bo udarila čez nasip, mora priteči tudi v hlev, prav pod Jurčevo posteljo, ki stoji pri vratih . . . No, se bo že videlo!

Jurca je sklenil, da jim bo zapretil vnaprej, da naj si kaj takega ne predrznejo, ker sicer —.

Enkrat, ko je šla jesen že proti koncu, je dobil Jurca vse skupaj — zgornje končane. Nesel je listja iz gozda, oni so pa pekli krompir ondi na spašovniku. To sta bila Osredkarjeva dva in Bohtetova dva. Malo ustrašili so se, ko je Jurca stopil iz gozda mednje, ker krompir, ki so ga jemali iz žerjavice, je bil nakopan najbrže na Rožančevih njivah. Saj so bile tam zraven spašovnika.

»No — ?!« je dejal Jurca in obstal pred njimi, s košem na rami. Bohtetov je hotel sesti na krompir, pa krompir je bil prevroč; zato se je odmaknil, kot da ga je pičila kača.

»Se vam vidi, da ste ga nakradli!« je dejal Jurca.

»Kdo ga je nakradel?«

»Vi!«

»Kje?«

»Na naših njivah. Zato ga sedaj skrivate. Takole podolgovat raste samo na naših njivah.«

Pripognil se je, da bi vzel enega ali dva, pa sta Osredkarjeva kar planila čez krompir in zavpila:

»Pusti! Krompir je naš!«

Jurca se je odmaknil, ker ni kazalo, da bi se prepiral z njimi, ko je nosil koš listja na hrbtu. Pa rajši drugič! Vendar kar tako tudi ni hotel oditi.

»Kje ste ga pa nakopali, če ne na naših njivah?« je vprašal.

»Na kakšnih naših njivah? Ali imaš ti kakšne njive?«

»Na Rožančevih!«

»Kaj pa potem praviš: na naših?« so se rogali.

Hoteli so Jurco prisekati, češ: kaj boš ti, ki služiš in še domač nisi . . . No, Jurca je šel rajši naprej, ker s košem na rami ni, da bi se trgal in tepel z njimi, in povrh še — z otroki . . . Na ovinku pa se je vendarle obrnil in jim zapretil:

»Le napravite kje kakšno škodo; vam bom že pokazal!«

Morebiti so razumeli, da misli na vodo v koritu. Izpod čela so ga pogledali in se namuznili drug drugemu; rekli pa niso nič.

O — ta dva Osredkarjeva! Posebno Marko! No, pa če bi se bilo treba spoprijeti: Jurca se ne boji obeh! Vseh skupaj tudi ne, kar jih je v zgornji vasi! Le podstopijo naj se!

III.

Tisto leto je zima hitro nastopila. Dopoldne je še solnce gledalo izza oblaka, popoldne je začelo snežiti, zvečer je bilo pa že vse belo. Zjutraj je pritisnil mraz, in vsaka pot, vsak breg je bil pripraven za drsališče.

Vaščani niso radi videli, če so se otroci drsali po vasi, ker je bila cesta potem opolzla in zato nevarna bodisi za ljudi, bodisi za živino. No, pa vsakdo je le privoščil svojim otrokom nekaj veselja. In kaj bi bilo tudi pomagalo, ako bi bil ta pridržal svojega doma, drugi bi se bili pa drsali . . ? Tako so vsi rajši molčali in pustili otrokom veselje.

Sanencev za drsanje je bilo pet. Drsalo bi se jih bilo pa rado sedem. Zato se je dogovorila otročad takole:

Tista dva, ki sta brez sanencev, počakata, s kepami oborožena, za Kašnikovo steno. Drugi pridrče . . . S kepami po njih! Kdor je zadet, se mora zvaliti kakor mrtev, in tisti, ki ga je zadel, se polasti njegovega sanenca. Tako se bodo vedno menjavali: eni se bodo drsali, drugi bodo kepali. A vsak, ki bo zadet, mora res pasti. Tako mora biti kakor v vojski: kogar zadene granata, se zvrne raz konja . . .

Izprva je šlo dobro. To je bilo veselja in vpitja in vriskanja po bregu! Zgornja vas — spodnja vas: to je bilo vse eno. Kdor je bolje meril in večkrat zadel, tistemu so vriskali, pa naj je bil to kak Osredkarjev iz zgornje vasi ali pa Rožančev Peter iz spodnje vasi. Vse se je smejalo. Celo stari Rožanec, ki je bil počasnih besedi, je rekel: »Ej, naj imajo svoje veselje!« In Jurca hlapčon je pozabil, da bi se pravzaprav ne imel mešati med otroke, in je za skednjem stal. Držal je roke v žepu, se smejal in bi bil tudi najrajši pomagal . . . Naposled se pa le ni mogel več zdržati. Pidrvi Osredkarjev na sanencu — in kepe so letele mimo, ker se je sklanjal z glavo in životom. Tedaj pa Jurca, ne bodi len. hitro kepo v roke, in medtem, ko se je Osredkarjev oziral proti Kašnikovi steni, mu je že priletela Jurčeva kepa od druge strani, pa mu zbila kučmo z glave. Osredkarjev pa, ne da bi vprašal, od katere strani je prišlo, se je zvrnil raz sanenec in — neumen kakor je bil — ležal v snegu. Rožančev Peter pa je hitro skočil k sanencu in ž njim po klancu navzgor in potem navzdol — na Jurčev račun . . .

Drugič pa ni šlo tako gladko. Zopet je drčal Osredkarjev. Toda sedaj je bil pazen. Vrgla sta Peter in Jurca, oba hkrati, in zadela, Osredkarjev pa moško obsedi na sanencu in pokaže osle najprej na levo (Petru), potem na desno (Jurci), in drči naprej. Peter pa hud. Saj ga je zadel! Zakaj ne obstane? Jezen, kakor je bil — za njim! Doli koncu drsalnice ga je dohitel in mu hotel iztrgati sanenec:

»Saj sem te zadel. Daj sanenec!«

»Jurca me je!«

»Pa jaz tudi!«

»Zakaj pa Jurca meče?!«

Osredkarjev je hotel bežati s sanencem, toda nekaj ga je prijelo za ovratnik in ga pritisnilo k tlom. Jurca je bil. Jurčeva roka pa ni izpustila rada, kar je prišla. Posebno, če je bilo tisto, kar je prišla, Osredkarjevih kdo . . .

»Daj sanenec, ali pa boš tičal še globokeje v snegu!«

»Ne dam ga!«

Osredkarjev je krčevito držal za sanenec, Jurčeva roka pa še krčeviteje tiščala navzdol. Naposled se je nabrala okoli njih vsa zgornja vas in kričala nad Jurcem. Zdaj in zdaj bodo skočili nanj! Jurca je moral imeti proste roke. To priliko je porabil Osredkarjev, pahnil Petra v sneg in se izmuznil z sanencem. Njegovi tovariši pa za njim, ker dosegli so, kar so hoteli.

»Hlapčon! Hlapčon!« je donelo z gornje vasi, in kepe so se vsule, da so bili Jurca in tovariši mahoma vsi beli.

»Za njimi!« je velel Jurca.

In spodnja vas se je dvignila kakor vojska in drla s kepami proti zgornji vasi. Zgornja vas je pa mahoma izginila, kot da se je vdrla v tla, in ostala je spodnja vas sama. Ponosna na svojo zmagó je privlekla spodnja vas močan smrekov tram, ki je ležal za Rožančevim skednjem, in ga položila vprek čez cesto, češ: »Zdaj se pa drsajte, če se morete. Pri tramu se boste že ustavili — in tam gorje vam!«

In drsanja je bilo konec za tisti dan.

(Konec.)

Hagara v puščavi.¹

Ksaver Meško.

Dolgo je sramotila Hagara Saro, svojo gospó,
zdaj je izgnana iz šotorá; Izmael, sin njen objestni, z njo.
Ide z bridkostjo v puščavo, hleb kruha noseča in meh z vodo,
Izmaela, sinka stasitega, vodi za krepko rokó.
Padajo ji čez tilnik ožgani, čez pas dol črni lasje,
kakor bi krile glavo, tilnik in pas ji polnočne meglé.

Abraham stoji pred šotorom, z roko si senči oči,
ves zamišljen strmi za deklo in v mislih si govori:
„Hagara, nisem mogel drugače! Tako je hotel Gospod.
Kak se ustavljam naj, črv slaboten, če on govori, Sabaót?“
Skloni glavo . . . Spet dvigne čez hip jo . . . „Hagara!“ usta drhté,
hrepeneče iztegne roke, za deklo oči mu strmé.

¹ Hagara je bila dekla Abrahamova. Prva žena njegova, Sara, pa jo je nerada videla. Sveto pismo pravi: „In ko je Sara videla, da sin Hagare, Egipčanke, zasmehuje njenega sina Izaka, je dejala Abrahamu: Izženi to deklo, zakaj deklin sin ne bo dedič z mojim sinom Izakom. To je Abrahama zelo bolelo . . . Abraham je tedaj zjutraj vstal in je vzel kruha in meh vode, ji je zadel na ramo in ji izročil otroka ter jo odpravil.“ Ona pa je šla in je hodila semtertja po bersabejski puščavi. [I. Mojz. knj. 21.]

Izza zavese šotora zablisne dvoje ženskih oči.
Žgoče, da Abraham zadrhtí, se Sara zasmеji:
„Kličeš jo spet nazaj, Egipčanko? Takó si brzo pozabil,
kaj govoril je Gospod? Še njemu navkljub nazaj jo boš vabil?
To ste junaki, možje! — Ha, mehka glina je vaše ime,¹
če za dek-le cvetoče gori, govori vam razvneto srce!“

Abraham za šotor počasi oddalji se brez besed,
briše si čelo, kot brisal iz spomina po dragih bi sled ...

Hagara z Izmaelom potaplja v peščeni se ocean.
Više in više gre solnce nad njima, pekoč, ves razžarjen je dan.
Vsenaokoli puščava! Pesek plamti, kamor sega oko.
Sinje neskončne daljave morje! V višavi goreče nebo ...
Solnce pali daljine nebá, vsa zemlja od boli drhtí.

Moč vsa človeku usiha v teh žarkih, mozeg v kosteh se suši.
Misel umira za čelom, govor utiha, hropeče gre dih.
V grozi tajni strmijo oči, iz prsi bolesten vrè vzdih.

Po puščavi Hagara tava in Izmael, njen otrok,
kot ob viharju ladje po morju blodita naokrog.
Več ne poznata kraja, smeri ne svetá in ne stezé,
kamor sama hoče, utrujena noga na slepo gre.
V črnordečo temí že svet je pred Izmaelom zavít ...
Iz daljave grmi ... Zdaj zdaj zaščemí ga bliska svít.

„Hagara ... mati ... žejen! Le en požirek iz méha mi daj!“

„Meh je izsušen kot pesek, o dete!“

„Pa spejva k očetu nazaj!“

Tam sva imela vedno dovolj in vsak dan sladke vodé.“

„Dete, k očetu? Nimaš ga več. — Naprej!“

„O mati, ne!“

„Kaj, ti slabič, o Izmael moj? Pa bil si vedno junak,
jak in močan in držen čez vse — kje bil je tebi enak?“

„Kaj mi zdaj vse junaštvo, o mati, ko komaj dvigam rokó.
Nog več ne čutim. V vseh žilah gorim ... Le kapljico vode samó!“

„Izmael moj ljubljени, saj nimam! Samo poglej na okrog!
Kje tu naj bil bi studenec, v tem pesku? Kje kapnica ali potók?“

„Sama puščava, o mati, sam pesek izsúšen? Izsúšen pa tudi sem jaz.
Noge me več ne nesó, o mati, in v grlu boli me glas.“

¹ Sara tu cika na ime prvega moža: Adam = mož iz gline.

„Sin moj, potrpi, potrpi! — In upaj! Mordà se usmili Gospod, saj zapovedal je on očetu, naj naju iztira na pot.“

„Mati, mati, umiram ... Nebo se ruši in pada na mé.
Kje si, o mati? ... Kje si? — Odhajaš. — Ne čutim več tvoje roké,
Kje si? ... Več ti ne vidim obraza. Kamor pogledam: temná!
Mati, padam ... O mati, postoj! Podpri me za hip le z rokó!“

Bolno ihté položi Hagara sinka na žgočo zemljó.
Da ne bi videla, kak se zvija v trpljenju mlado telo,
tava, od žeje pijana, v stran ... Postane ... Spet plane hitrej,
kot bi jo roka nevidna zdaj vstavljala, suvala zdaj naprej.

Ide od sinka za pšice streljaj, zruši se tam na zemljó.

Kaj pa tedaj zazveni ji od daleč nenadoma na uho?
Ali Nila valovi sem iz dežele rodne šumé,
kakor bučé spomladi, ko z gôr zasneženih nalivi grmé?
Razbesnel li morjé ob Egiptu je silen jesenski vihar?
Ali beži čez deželo vrtinec, puščave prestrašni vladar? —
A ni Nil, ne morje, ne vihar! Govori le božji Sin,
glas njegov proseči kot bučen vihar zveni z višin.

„Tudi jaz nekdam na križu po kapljici vode bom vpil,
a nihčè se ne bo me usmilil, požirka ne bom je dobil,
v žeji pekoči, v prebridki zapuščenosti na križu bom mrl —
kak bi zdaj mirno mater in sina od žeje umirati zrl!
Oče, rotim te pri tisti uri: pošlji jima pomoč!
Ena beseda — in dan vesel jima bo sedanja noč!“

Stresejo se tečaji nebes, ko izpregovori Gospod:
„Dvigni se, Rafael, moj poslanik, napravi se brž na pot.
Azrael se naj vrne, a ti pokaži Hagari vir!“

V hipu šel skoz puščavo širno trepet je in velik nemir,
in ob Hagari, komaj ihtéči še, angel blesteč je stal,

„Hagara, mati bridkosti, Gospod me je k tebi poslal.
Glej tam tri palme! Pod njimi studenec. Brzo iz njega zajmi!
Okrepčaj se in sinčku daj piti, da spet oživiš mu moči.“

Hagara se ozre in komaj verjame očem: glej, res,
ziblje nedaleč od nje se troje širokovejnih dreves —
prej jih videlo ni oko, ko iskal jih pousod je pogled.

„Ves si usmiljen, gospod moj! Po tebi moj sin bo otet.“

„Meni nikar, Jehovi daj hvalo, ki je oče sirot,
ki je rešil ti sina in bo kot zvezde namnožil mu rod.
Njega proslavlaj vse dni, ne zabi do smrti njegovih dobrot —
dober je ves in usmiljen, mogočni Adonai, Gospod Sabaót!“

Vstane Hagara. Nova moč oživi ji otrplo telo,
sreče smehljaj razžari ji lice, sreče plamti ji oko.
Spe k studencu. Meh napolni napol — k sinku hiti.

„Pij, Izmael! — Mrtev, moj sin?“

„O Hagara — mati — si ti?“

„Kje si? Povej! — Napol le slišno tvoj klic mi iz dalje zveni.“

„Tukaj, ob tebi.“

„Kaj ne, o mati, pri Bogu zdaj sva oba?“

„V varstvu Gospodovem, sin moj! A zdaj pij!“

In meh mu k ustom podá.

Srka Izmael, po kapljah, kot otrok, jedva rojen.
Srka, pije ... Po vsaki kaplji je z novo močjo napojen.

„Ah, zdaj te vidim ... O žena, o mati, to si ti? Res ti?
Ves prezal ti obraz je. Kako se blestijo ti vroče oči!“

Srečo to mi, moj sin, čez obraz in v srce Gospod je razlil,
on, ki nama usoda je trda, rešitelj usmiljen je bil.“

In drhté od radosti in sreče Hagara dvigne roké,
pa po vsemiru molčečem klici njene molitve zvené:
„Dasi izkušaš nas često s trpljenjem, prepoln si vendar dobrot,
ves usmiljenja prepoln si, o večni, neskončni Bog Sabaót.
Ti, ki uslišiš, ko kličejo k tebi iz praha, žejne črviče,
ti bi bil gluhi, ne slišal bi, kadar te mati trpeča kliče? —
V vekov veke po zemlji vsi v tvojo slavo naj se glasi:
Hagaro, Izmaela otel je Gospod iz smrtne noči ...“

Prvi koraki.

Dr. Jos. Lovrenčič.

Spomini. Posvečeni »Vrtcu« ob petdesetletnici.

»**V**rtec« nastopa petdeseto leto. Pomembna in vesela je taka obletnica v življenju posameznika, pomembnejša in še vse bolj vesela pri listu, ki je vzdržal in doživel tako dolgo dobo, posvečen od prvega dne dalje najlepšemu delu: vzgajanju mladine. Tisoči bi ob tem njegovem jubileju lahko pričali, kako jih je »Vrtec« spremljal v prvi mladosti, kako je blagodejno vplival nanje, ko so hodili po njegovih stezicah in se veselili cvetja na njegovih gredah in sadov in petja po njegovem grmičju in drevju.

Vem, ne bodo prišli vsi do tega, da bi razkrili svoje spomine; a jaz jih moram, ker čutim dolžnost, ker sem in ostanem »Vrtcu« hvaležen, in ker se bo težko kdaj pozneje nudila tako lepa prilika!

I. Ljudska šola.

Tam gori v kobariških gorah, v dolini, ki jo obkrožajo Matajur in Stol, Mija in Krn, šumi Nadiža svoje pesem; tam gori, v tem prečudnem, lepem svetu, zaverovanem v samegasebe, leži moja rodna vas Kred. Na vseh stezah, na vseh potih, na križiščih in povsod, kamor stopiš, te čaka pravljica in se ti pridruži, da te vodi v davne čase in ti razkrije neznane lepote, ob katerih je vzrastlo ljudstvo svoje vrste.

Iz tega ljudstva sem izšel tudi jaz, in ti kraji so mi dali svoje življenje . . .

Ko sem ob zimskih večerih poslušal očeta, ki je bral knjige Družbe sv. Mohorja, sem bil žalosten in jezen samnase, da smo v abecedniku komaj pri malih črkah. In nisem čakal, da bi šele koncem šolskega leta bil gotov z velikimi: na svojo pest sem se jih lotil in izkušal potem svoje znanje v vsaki knjigi. Počasi je šlo, a šlo je vendar, in vesel sem bil.

Drugo leto so mi šle črke, kakor bi bral lešnike — še kazalca nisem več rabil. In ko so bile okoli Božiča spet oznanjene Mohorjeve knjige, sem bil prvi v župnišču in jih nesel zmagoslavno in ponosno domov. Stritar je poslal ono leto po Mohorjevi družbi meni in vsem, ki so radi brali, svojo prvo mladinsko knjigo »Pod lipo«; to je bilo veselja z njo! Slike, pesmice in gospod Koren — naučil sem se skoro celo knjigo na pamet!

Tretje leto popoldanske šole je šlo, in težko sem čakal septembra, ko bom že dopoldne v šoli. Sama knjiga me je bilo, in večkrat sem jih raditega dobil, ker me je bilo težko pripraviti do drugega dela. September je prišel, in jaz sem se oddahnil, ko je zapel šolski zvonec s svojim drobnim glasom, kakor da bi ga bila sama mladost in samo veselje.

V šoli se mi je zdelo vse lepše ko prejšnja leta, ker je šlo vse bolj hitro, in smo se učili še novih predmetov, o katerih prej nisem sanjal. Neke sobote nam je povedal učitelj, da bo, kakor vsako leto, od tedna do tedna izposojeval knjige iz šolske knjižnice. Ob enajstih smo šli za njim. Starejši so izbirali; mi pa, ki smo bili prvič deležni dobrote in prednosti dopoldanske šole, smo čakali, kaj dobimo. Jaz sem dobil »Vrtec«. Vesel sem tekel domov, in preden je potekel teden, sem ga prebral do zadnje strani. In nisem čakal sobote, da bi dobil novega. Tovariš, ki je imel drugi letnik, mi ga je posodil. Tako je šlo od tedna do tedna, in do konca leta sem prebral vse letnike. Drugo leto sem bral Kristofa Šmida in razne mladinske knjižice, vmes pa še vedno »Vrtec« in »Angelček«: Smiljanič, Siluška, Lucijan, Sardenko so mi posebno ugajali. Takrat seve še nisem vedel, zakaj. Danes vem: najbolje so pogodili otroško dušo!

Vse to je gotovo doživel marsikdo, in raditega ne bi pisal teh vrst. Pa je nekaj drugega. »Vrtec« je tako vplival name, da sem lepega popoldneva doma zrezal zvezek v malo osmerko — tega izraza takrat kajpada še nisem poznal! — pa naslikal naslovno stran: Vrtec, list za krejsko mladino. Urejuje Jožef Lovrenčič. In na drugi strani sem začel pisati povest o nožu in leskovkah, potem pesem, uganke in še vabilo na naročbo. Drugi dan je bil list gotov, in nesel sem ga v šolo. Pokazal sem ga najboljšim prijateljem in dobil pet, šest naročnikov in menda dve naročnici. Denarja nismo imeli — zato je bila naročnina čisto preprosta, enostavna: gumbi! In potem sem urejal in pisal in slikal vse sam. Uganke so reševali naročniki, in v veliko svoje in drugih veselje sem seveda »tiskal« njih imena.

Moj »Vrtec« je izhajal par mesecev in da je prenehal, nisem bil kriv jaz. Ko je izšla peta številka in jo je moj sošolec in naročnik bral prvo uro med poukom, mu jo je zalotil učitelj in jo seve vzel. Pregledoval jo je in se smejal prikrito. Nič ni rekel, a jaz sem bil rdeč ko kuhan rak in tisto minuto sem sklenil, da ne bom izdajal več »Vrtca«.

In ga nisem več, dasi sem potem ujel na uho, kako so se gospodje ob priliki neke konference listu čudili...

(Konec.)

Sanje.

Ksaver Meško.

akaj tako zamišljeno strmiš v cerkvico na gori, otrok moj?»

— Ker sem sanjal nocoj o nji tako čudne sanje, da moram še sedaj podnevi vedno misliti nanje, in se čudim, kako da cerkev res še stoji na gori.

»Kakšne sanje pa, otrok moj?»

— Zdelo se mi je, da sem romal k cerkvici na goro. Sam sem romal; pomislite, tako daleč in tako visoko.

Pač mi je mamica obljubljala že mnogokrat, da poromam kdaj z njo tja gor, če bom lepo priden in bom lepo ubogal. Jaz pa, pomislite, sem se napravil na pot kar sam, v sanjah seveda.

Kakšna da je bila pot? Čudna je bila.

Pomislite, brez kruha in brez jabolk sem se podal na pot, pa vso pot nisem bil nič lačen.

Pokrižal sem se, kakor me pokriža mamica, kadar grem v šolo ali kam drugam, in sem rekel: »V božjem imenu«, kakor pravi ata, kadar se poda na daljno pot, in sem šel.

Šel sem skozi vas, in pomislite, ne en pes me ni oblajal. Še mesarjev Tiger, ki je največji in najhudobnejši v vasi, ne. Komaj da je glavo privzdignil, ko sem šel mimo, pa je ležal pred mesnico. Še zarenčal ni, le z repom je pomahal, kakor bi me prijazno pozdravljal.

Jaz pa grem kar brzo dalje, da ne bi prišla morda mamica še ob koncu vasi za menoj in bi me poklicala: »Ti, ali pojdeš takoj domov!«

Grem tako, pa pridem do velikega gozda. Temen je bil kakor naša klet, kadar so vsa okna zabita, in tih, kakor je tiha noč, če se zbudim opolnoči. A ker vem, da morem le skozi ta gozd do cerkvice, se pokrižam še enkrat, izmolim molitvico k angelčku varihu, kakor vsakikrat, kadar se bojim, pa stopim pogumno vanj. Kaj ne, še vi bi se bali takega mračnega gozda? Jaz pa se ga nisem nič, saj je bil angelček varih z menoj.

Ne hodim še dolgo, kar mi stopi izza drevesa nasproti velik, kosmat razbojnik. Puško ima na rami, v rokah mogočno gorjačo, za pasom pa mu tiči svetel nož.

»Denar ali življenje!«

Kaj ne, vi bi se hudo ustrašili? Ubežati bi poizkusili, ali bi prosili tolovaja, naj se vas usmili in vas ne umori?

A jaz — pogumno in odločno rečem: »Kje naj bi imel jaz denar, ko pa sem star šele sedem let!«

Na tihem pa sem si mislil: »Kje je pač moj angel varih? Ali spi? Ni-li slišal moje molitve? Ali se je bal, stopiti z menoj v to črno šumo?«

A glejte, bil je pri meni. Zakaj gotovo je on pomiril razbojnika, ki me je nekaj časa tiho gledal, potem pa me je vprašal mnogo bolj prijazno:

»Kam pa greš?«

»K cerkvici na goro romam.«

»Tako ? Pa sam ?«

»Saj je angelček varih z menoj.«

Tedaj se je divji mož čudno zasmel. Zakaj, ne vem.

Premišljeval je nekaj časa, pa mi je rekel :

»Ker imaš tako imenitnega spremljevalca, pa grem še jaz nekoliko s teboj, da bomo trije.«

Greva, pa me izprašuje, kje da sem doma ; o ati in mamici hoče vse vedeti, in kako dolgo da že hodim v šolo ?

»Niti eno leto še ne, pa si upaš iti sam na goro ? Ti pa si res junak !«

Tako me hvali. Čisto drugače govori kot prej, ko je stopil izza drevesa. Tudi obraz njegov je ves drugačen kot prej, tak skoro je kot našega ate.

Tako greva lepo brezskrbno skozi gozd. Prideva do konca šume, pa mi pokaže pot čez polje in pravi :

»Srečno hodi in na gori pomôli zame.«

»Bom. In Bog vam plačaj, da ste me spremljali skozi to veliko hosto ! Sam bi težko našel pot.«

Grem čez široko polje. Čudno, nikjer ne ene hiše. — »Ali tukaj ne žive ljudje ?« — Le mislil sem tako, vprašati nisem mogel nikogar.

Pa pridem spet do lesa. Stopam malo vanj, pa ni bil tako mračen in nevaren kakor prejšnji. Skozi veje se je že od daleč svetlikalo nebo.

Kar zaslišim šum vode ; še malo, in pri široki reki sem.

Reka je mogočna in deroča, a nikjer mosta, broda nikjer.

Gledam, gledam — tam glej, med drevjem na drugem bregu, stoji kočica.

»Tam notri bo sveti Krištof.«

Zaploskam z rokami, zavpijem : »Sveti Krištof, hej !«

In glejte, komaj sem zaklical, že pride iz bajte. Velikan, vam pravim, da ne vem, kako je mogel stati v tisti nizki kočici.

Pa kar v vodo in brede sem proti meni.

»Kaj pa hočeš, mali ?«

»Čez me ponesi, lepo te prosim, dragi sveti Krištof, kakor si ponesel ljubega Jezusčka.«

»Pa veš ti to ?« se čudi velikan.

»O, ata mi pripoveduje zvečer v mraku dostikrat o tebi. To si naredil res lepo, da si ponesel Jezusčka čez vodo, dasi si bil tedaj še pagan. Prav res rad te imam.«

Sveti Krištof se smehlja in vpraša : »Po kaj pa hočeš čez reko ?«

»K cerkvi na goro romam.«

»A tedaj pa že !«

Dvigne me, dene na rame, pa greva čez vodo. Niti kaj prida upirati se mu ni treba na palico, s tako lahkoto me nese.

Gladim mu lase, zakaj razoglav je, in mu pravim :

»Kako si ti srečen, o sveti Krištof, ki si videl in nosil Jezusčka.«

On pa se samo smeji.

»Ali je bil težak ?«

»Težji pač nego ti.«

Prenese me, postavi me na kopno.

»Srečno hodi in pomôli še zame na gori.«

»Bom! Malí Jezusček ti poplačaj tudi to, da si prenesel mene!«

Grem po stezi med njivami. A naenkrat, glej, tri steze. Pred menoj pa spet novi lesovi. Še cerkvico na gori mi zakrivajo.

Kam zdaj? Stojim, gledam, premišljam. In zaprosim: »Zdaj, angelček božji, pokaži mi pot!«

Komaj zaprosim, priskaklja na pot prédme drobčkana, prečudno lepa ptičica. Zapoje, in je mi, kakor da me vabi: »Pojdi za menoj! Pojdi za menoj!«

Razveselim se: »Glej, spet mi je pomagal angelček moj.«

Grem za njo. Ona pred menoj — skaklja, poje, me gleda, ali v resnici grem za njo.

Do lesa, skozi les gre pred menoj, do roba šume. Tam sfrči na vejico, tik ob meni. Iztegnem roko, da bi jo pobožal, ker je tako dobra in mi je tako sladko pela. A v istem hipu utihne — nikjer je ni več.

Eno pa je bilo dobro, kaj ne: da ni bila tista rajska ptičica, ki mi je pravil ata o nji; ki je pela meni in je mislil, da jo je poslušal eno uro, v resnici pa jo je nad sto let. Samo pomislite, kaj bi počela mamica in ata, če bi mene domov ne bilo! Mamica bi jokala, da bi umrla ... A res, samo v sanjah je bilo to. To je še najboljše.

Stopim iz lesa. Glej, gora tik pred menoj, na gori se beli cerkvica.

A čudo, ko pridem na goro, cerkvice ni več tam. Na sosednji gori je.

»Kako vendar to?« se začudim. Pa se takoj spet lotim angela variha.

»Pomagaj mi še tja! Pa kar naglo, dragi angelček moj!«

Zaprem oči, stopim — en korak, kakor mož, ki je imel obute čudežne čevlje, pa je prišel kar mahoma v deveto deželo — in že sem na sosednji gori.

A zdaj, glej, je cerkvica že na tretji, še višji gori.

Pokličem spet angelčka, stopim — na tretji gori sem; a cerkvica, glej, na četrti, še mnogo višje.

Tako sem se jaz razžalostil, da sem se od žalosti prebudil. —

Tako sem romal k lepi cerkvici na gori, a dosegel je nisem.

* * *

Romal si k ti-le lepi cerkvici, a dosegel je nisi, otrok moj!

Poslušaj, kaj ti pravim, otrok moj — zdaj še pač ne boš razumel mojih besed, a v poznejših letih se jih boš morda kdaj spomnil in jih boš razumel: Tako boš romal k vsemu lepemu in velikemu v življenju. In ko boš mislil, da si dosegel zaželeno lepoto, se ti bo izmuznila, kakor ti je izginila ptička izpred roke, se ti bo oddaljevala in oddaljevala, kakor je bežala cerkvica dalje in dalje pred teboj, čimbolj si hrepenel po nji ...

Življenje si sanjal nocoj, otrok moj ...

Dobri pastir.

J. E. Bogomil.

Stari gospod župnik se je spravljal k počitku. Zunaj pa je divjal vihar, in s snegom je metlo.

Komaj dobro zatisne svoje trudne oči, kar zapoje hišni zvonec, in župnikov Sultan v veži zalaja na ves glas. Gospod župnik se prebudi.

»Kaj pa bo?« vpraša skozi okno.

»Obhajilo, gospod!« se oglasi spodaj moški glas.

»Kar malo počakajte, bom takoj pripravljen.«

V tem zaškriplje ključ v vežnih vratih, in v župnišče vstopi gospodar Rebernik.

»Moj Bog! Vi! Tako od daleč!« vzklikne župnikova postrežnica.

»Saj ne vem, če bodo gospod mogli,« začne Rebernik. »Hribovec me je poslal. Hči mu umira, pa je še otrok. Za gospoda je pa le prosila. Domači ji odgovarjajo, otrok pa ne odjenja, Bog ve, zakaj.«

V tem pride gospod župnik.

»Gospod, nikar ne zamerite!« se prične opravičevati Rebernik. »Hribovec me je poslal. Angela je bolna, tista, ki je šla lani k prvemu svetemu obhajilu. Pravi, da bo umrla. Saj vem, pa vi tudi veste, da je bila zmiraj dobra in pridna. Kakor bodo gospod župnik izprevideli, je dejal Hribovec, pa naj naredé: ali bodo šli k takemu otroku v takem vremenu, ali pa ne.«

»Tudi k takemu otroku moram, če me želi,« odgovori poudarno gospod župnik.

»Če boste prišli, so dejali pri Hribovčevih, naj pridem naprej povedat. Pa sneg bom malo prehodil, da bode te lažje prišli čez plazove.«

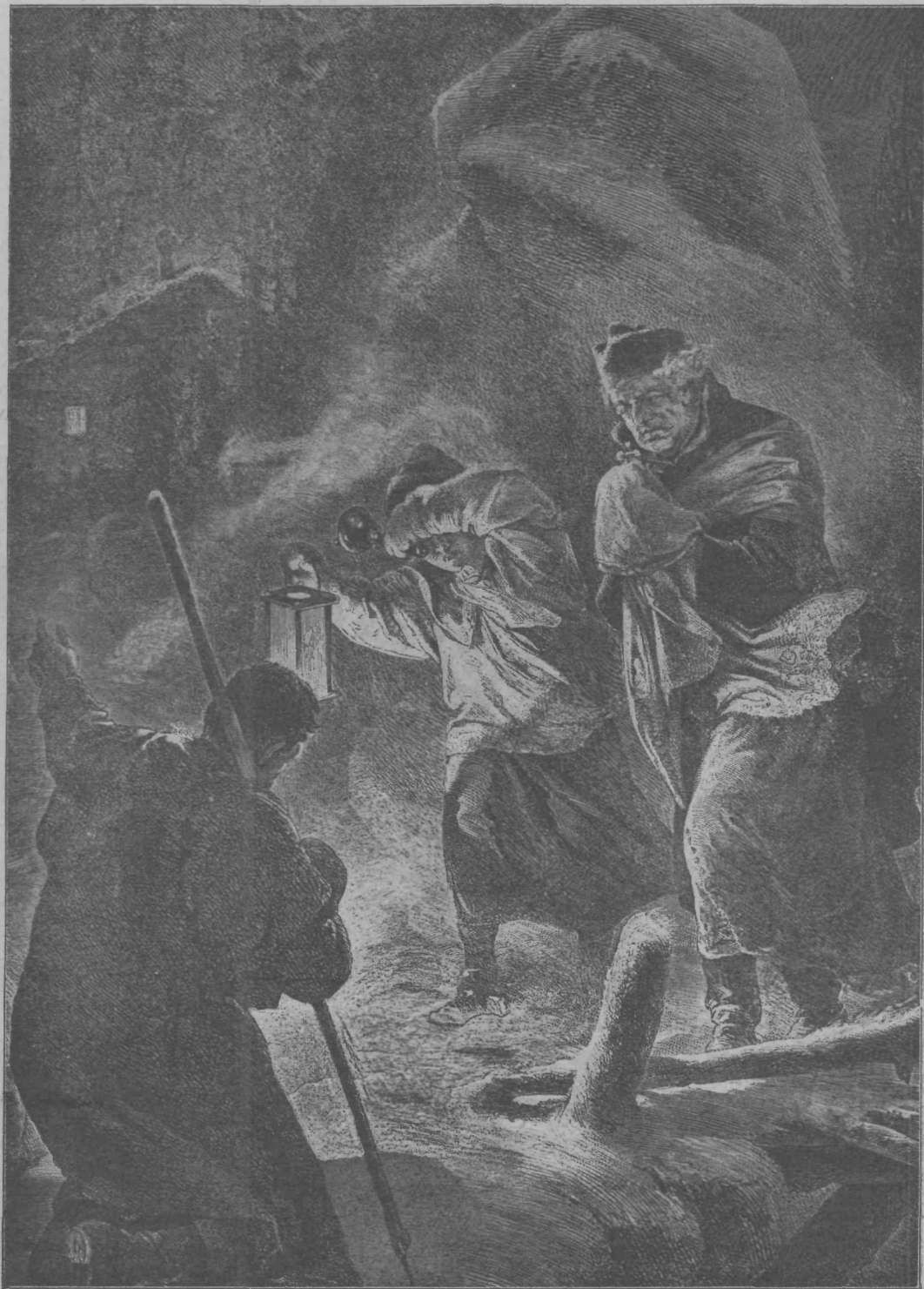
»Le pojdi in povej, da bom kmalu za teboj!«

Čez kakih deset minut pozneje odideta iz cerkve na isto pot gospod župnik in z njim cerkovnikov Stanko. To je bila pot čez robove in plazove v hribe gor! In sneg se jima je usipal sedaj v obraz, sedaj za vrat. Pot jima je zalival čelo. Le s težavo sta se upirala silnemu viharju. In tako sta hodila skoro poldruge uro navkreber, ponoči, v snegu, v temi, v viharju ...

Malo pred hišo jima pride spet naproti Rebernik. Ponižno poklekne v sneg. Ko gre gospod župnik mimo njega, izpregovori komaj slišno: »Gospod, umrla bo! Samo vas še čaka.«

Kmalu sta bila v hiši. In dobra Angelica je opravila svojo poslednjo spoved in prejela sveto popotnico. — — —

Ugasnila je, ko je bil gospod župnik še v hiši. Ljudje so ga pomilovali, da je moral zaradi takega otroka na tako hudo pot. Toda gospod jih ni rad poslušal. Temrajši pa je poslušal tihe glasove, ki so vstajali v njegovi duši prej, ko je nesel svoji ljubljene učenke poslednjo

»Samó vas še čaka!«

sveto tolažbo. Bili so to glasovi hvaleče vesti, ki so mu sladili težko pot, da ni videl ne zametov pred seboj, ne čul divjanja burje, ampak samo Gospodov klic: »Pustite malim k meni!«

In ko je drugo jutro zazvonilo umrli Angelici, je gospod župnik ganjen poslušal njih smrtno pesem; a zdelo se mu je, da pojó pesem o življenju. »An-gel-ček, an-gel-ček, an-gel-ček,« je odmevalo iz lin. Gospod župnik pa je pritrjeval: »Bila je res že tu in je tembolj gotovo sedaj kakor angelček.«

Iz zgodovine kranjskih trgov.

II. Kranjski trgi.

Leop. Podlogar.

1. Bela peč.

(789 m. 563 prebivalcev.)

rg Bela peč, imenovan tudi Fužine (Weissenfels), leži v severo-zapadnem kotu Kranjske, v kotličasti soteski med sivimi stenami Julijskih planin na jugu in temnozeleno porastlimi grebeni Karavank na severu.

Trg je romantična točka, odkoder obiskujejo izletniki krasni Belopeški jezери in strmé ali pa še lazijo na ponosni, v nebo kipeči Mangart (2678 m), čigar vrh se zrcali v kristalnočistih vodah omenjenih jezer. Leži Bela peč ob državni železnici (otvorjeni 14. decembra l. 1870) in ob deželni cesti Podkoren-Ráteče-Fužine-Koroška meja (9'6 km).

Zgornji del tega trga, Podklanec, (Stückl) imenovan, je sedež belopeške železne industrije. Izdelujejo ondi nove patentirane ameriške verige. Hiše belopeške so raztresene ob cesti in ob pogorju. Ljudstvo se povečini peča z živinorejo. Govori pretežno nemški jezik. Starejši rod pač razume in tudi govori za silo slovensko, mlajši pa je vzgojen čisto v nemškem duhu. Trg Bela peč šteje 563 prebivalcev, občina pa 754. Pripada okrajnemu glavarstvu v Radovljici in sodnji v Kranjski gori. Od 19. novembra 1918 je zaseden po Italijanih.

Župnija Bela peč pripada radovljiški dekaniji. Oskrbuje jo župnik brez pomočnika. Nekaj manjša je kakor občina; šteje 691 duš. Šola je dvo-razredna. Svetišč ima Bela peč dvoje: cerkev sv. Lenarta, ki je župnijska, in kapelo sv. Janeza Nepomučana v gradu »Stückl«. Rude in lesa bogati kraj je vabil ljudi že v predrimski dobi, da so se naseljevali v tej varni in tihi soteski in se lotili železne obrti. Tod čez je morda potoval Julij Cezar leta 57. pred Kristom, ko je šel nad Noričane. Ob prihodu na sedanje Koroško je ustanovil postajo »Ad tres vias — ob treh cestah«, današnji Trbiž.

Po ljudskem preseljevanju so se naselili tod karantanski Slovenci. Końcem devetega stoletja (880) so dobili frizinški škofje posestva na južnem

Koroškem v Rožni dolini. V redko naseljene kraje po bližini so začeli potem okoli leta 1030. naseljevati Nemce iz Koroške in iz Tirolske¹.

Grad nad belopeškim trgom, ki je danes v razvalinah, je bil zidan leta 1431. Zidal ga je celjski grof Friderik II. Leta 1405. se je bil poročil z Elizabeto, edino hčerjo kneza Štefana Frankopana. Čez sedem let se je pa ločil od nje. Deset let potem se je posrečilo njegovemu očetu Hermanu, da je ločena spravil, pa ta sprava je bila Elizabeti usodna. Drugi dan po spravi so jo našli mrtvo v postelji. Javno se je govorilo, da jo je zabodel ponoči njen soprog zaradi neke hrvaške plemkinje nižje vrste, po imenu Veronike, s katero se je proti očetovi volji skrivaj poročil. Oče Herman je nato sina hudo pokoril. Veroniko je obdolžil čarovnije, češ da je očarala in premotila sina. Ko so jo pa spoznali sodniki po dolgotrajnih pravih za nedolžno, jo je dal Herman ujeti in odpeljati v grad Ostrovec. Tam jo je nekaj časa stradal, pa ker mu je bilo to čakanje na njeno smrt predolgo, je poslal tja dva viteza, ki sta jo utopila (1428).

Friderika je bil pa dal zapreti v težko ječo. Po smrti Veronike mu je sicer odprl vrata ječe, a na očetovem dvoru v Celju se ni smel več prikazati. Živel je potem Friderik nekaj let v prognanstvu na Lipniškem gradu pri Radovljici, kjer je zelo žaloval za Veroniko in večkrat obiskal njen grob v kartuzijanskem samostanu v Jurjevem.

Leta 1431. se je odpravil na romanje v Rim, da javno zadosti kot izpokornik za zločin, ki ga je bil storil z umorom Elizabete, modruške kneginje. Na potovanju ga je pa spoznal Nikolaj, mejni grof iz Ferare. Vrgel ga je v ječo in tam obdržal, dokler ga ni rešil z veliko odkupnino njegov sorodnik Henrik IV., goriški grof. Ko se je vrnil potem Friderik na Lipniški grad, je dal sezidati grad v Beli peči in je tam večkrat prebival in vladal ortenburško posest, ki je segala od izvira Save pa dol ob Savi do ljubljanske ravnine.²

Ta ortenburška posest je pripadla, ko so izumrli Ortenburžani, Celjanom l. 1420. Na mestu, kjer je sezidal Friderik v Beli peči grad l. 1431., je stal grad sicer že tudi prej, a je bil v razvalinah. Kdo je sezidal prvotni belopeški grad, se ne ve. Nekateri trdijo, da so ga sezidali plemiči, ki so prišli v ta kraj kot fevdni podložniki ali vazali iz Saškega, kjer je stal njih rodni grad Weissenfels³. — Belopeški graščaki so izvrševali tudi sodno oblast nad podložniki. Še danes se kaže kraj, kjer so stale vislice za zločince. (Glej »Vrtec« 1919, str. 141.)

V četrtek, na dan pred sv. Martinom v letu 1456., je padel v Belem gradu pod meči zarotnikov zadnji Celjan, grof Urh, edini sin grofa Friderika (†1454) iz njegovega zakona z nesrečno Elizabeto Frankopanko. Bogata celjska dediščina je potem pripadla Habsburžanom.

Avstrijski vladarji so imeli na pridobljenih graščinah svoje upravitelje ali oskrbnike (Pfleger) ali pa so dajali posestva raznim plemiškim rodovnam v zastavo. Pozneje so jih tudi prodajali v neomejeno last. Pripomnimo

¹ Schumi, Archiv I. 22. — ² Dimitz, G. Kr. I. 309. — ³ Schumi, Archiv I. 22.

naj še, da so zidali belopeški grad bližnji sosedje-tlačani, posebno Ratečanje, ki pripovedujejo še sedaj, kako trdo so morali delati njih pradedje. Zjutraj je šel tlačan z volom vozit, zvečer je prišel domov le z volovo kožo. Še sedaj se tudi čuti neka mržnja med Belopečani in Ratečani. Poslednji pravijo Belopečanom »purgarji«, Belopečani pa Ratečanom »coklarji«. — To mimogrede!

Na belopeški graščini nahajamo to-le vrsto oskrbnikov in gospodarjev, kolikor se je dala zaslediti iz starih letopisov in listin:

Leta 1470. Jurij Skodl,

» 1550. grof Franc Thurn-Oberstein (stari grad nad Kamnikom),

» 1575. grof Dietrichstein,

» 1612. baron Khevenhüller,

» 1636. knez Eggenberg,

» 1647. pl. Benaglia,

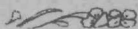
» 1685. Volk Turjaški,

» 1685. Trillek,

» 1688. Schmidhofen-Kovačič,

» 1706. Rechbach.

V 18. stoletju so Rechbachii zidali nov grad Podklancem (Stückl) in ga potem prodali rodovini Kos. Omenja se Franc Kos (†1. 12. 1839.). Danes je nekdanja belopeška graščina last belopeškega tovarniškega podjetja: »Aktiengesellschaft: Stahlwerke Weissenfels«. (Nadaljevanje.)

Pojedina pri Bogu.

Nekoč je sklenil Bog, da priredi v nebesnih prostorih veliko pojedino.

Vse vrline je pozval v gosti. Same vrline; mož ni povabil, ampak same gospe.

Zbralo se jih je lepo število, velikih in malih. Male vrline so bile bolj priljudne in ljubeznivejše kakor velike. A vse so bile zadovoljne in prav vljudno so se pogovarjale med seboj, kakor se spodobi bližnjim sorodnicam in znankam.

A glej, Bog zapazi dve žlahtni gospé, ki se nista — kakor se je videlo — prav nič poznali.

Gospodar prime eno izmed njih za roko in jo pelje k drugi.

»Dobrotljivost«, pravi, kazaje na prvo.

»Hvaležnost«, dostavi, kazaje na drugo...

Obe vrlini sta se zelo začudili. Kar stoji svet — in stoji že dolgo — sta se srečali ti dve vrlini tedaj prvikrat.

Turgenjev. — Iz ruščine prevel Jelin.

Solnčna pot.

Francka Zupančič.

Glej solnce — kako lepa je njegova luč! Kako prodira skozi rdeči zastor v mojo sobo in kraljevsko ozlačuje rumeno-rdečo tkanino! Prodira skozi luknjice tkanine. — — Kam pa hoče? Na vsak način v sobo — četudi mu ljudje zastiramo pot z raznobarvnimi zavesami. Vendar je zadržano še lepše, ker prinaša barve življenja.

Sedaj se je razprostrlo v belini po tleh. Potuje pa dalje do izbine sredine na mnogobarvno preprogo. Postane tam drznejše in se dvigne po stolu navzgor. Čez namizni prt šine, malo pošeta po belem prtiču, se trese dalje, pokuka v ogledalo, poljublja cvetke v lončkih, ki zro željno za njim. Vse posamezne cvetke poljubi, ki dehté v lončkih, in vsaka zase misli, ima li pravico do solnčne naklonjenosti? A tudi tu gre solnce dalje.

Kam pač hoče? — — Glej vendar! Tudi mene je našlo v mojem kотиču. — Mene tudi, ki sem pač le gledati hotela njegovo pot. Tudi k meni je dospelo! Čakaj ti, ti lepo, ponosno, žarno solnce! Ti, ki prinašaš radost in bolest! Poljubljaš toliko in jih raniš še več! Čakaj, čakaj!

Pusti mi lase, ki se svetijo brez tebe! Pusti mi oči, ki se iskré tudi sicer! Pusti mi roké — ne igrajo se rade! In črke v moji knjigi živé tudi brez tebe! — »Domotožje ne mine nikdar!« Na ta stavek si danes razprostrlo, solnce, svoje lepe, bele žarke Zakaj?

Oj solnce, si li vtihotapilo s tem v moje srce žarko iskro?

Sanjam res — v večnem domotožju — sanjam o domu Pa zrem plaho za solncem. Svoje žarke je že zdavnaj odpoklicalo z moje knjige, skozi okno vunkaj, njih pot dalje. A jaz sem si vtisnila stavek o domotožju v dno srca in ne zasledujem več solnčnega svita. Druga luč se svita zdaj v mojem duhu, svetlejše in zlatejše kakor solnce — luč, ki ne potuje in ne poljublja skakljaje kot solnčni žarki, ki ne obsija mimogredé kot zemška sreča; luč tamkaj, kjer ni nikakega domotožja več, kjer je izpolnitev vsega hrepenenja!

In pot, ki mi jo oznanja in črta ta luč, to pot hočem iti: Solnčno pot!

Lev in osel.

Cvetinomiški.

(Basen.)

Rjoveč gre некоč v poznem mraku lev na lov. Zapazi pa preko puščave dirjajočega osla z vihrajočo raztrgano uzdo.

»Stoj!« mu zakliče. »Tvoja raztrgana uzda in tvoj, nagli dir te izdajata. Kajne — svobode se ti je zahotelo? Domislil si se, da lažje hodiš s praznim nego s težkonatovorjenim hrbtom — in pobegnil si svojemu gospodarju... Prav si storil, o osel, bistroumnost si jo pogodil! Čemu bi hlapčeval, ko je prostost tako lepa?... Občudujem tvojo bistroumnost, kakor tudi sicer občudujem tvojo brhko zunanost: posebno še tvoja krasna, dolga ušesa in tvojo ljubko debelo glavo. Samo škoda, da še nikdar nisem imel prilike, da bi te videl prav od blizu... Ali mi dovoliš, da se moje oči iz bližine naužijejo tvoje krasote vsaj ta večer, ko se veseliš prostosti in sije mesec, pa se v njegovem sijaju in čaru tako prelestno lesketá vse tvoje telo?«

Kaj je mogoče? O sladki glasovi, ki ni v vas nobene nevoščljivosti, nobene hinavščine in nič sovraštva, marveč sama odkritosrčnost in sladka prijaznost — bodite srčno pozdravljeni! Da, zelo hudoben in nevoščljiv in zahrbtnen je svet! Ničesar noče slišati o pravici, ki je ni bil osel še nikdar deležen — — toda pogum! — Še so med pokvarjenci bele vrane poštenosti in odkritosrčnosti... Hvala ti, o lev, tisočkratna ti hvala! Priznal si meni, oslu-trpinu, lastnosti, ki mi jih drugi iz zavisti nočejo priznati...

»Priatelj, res — — —!«

In osel hipoma obstane. Z žarečimi, od veselja in hvaležnosti rosnimi očmi vsled levove nepričakovane pohvale obstane. —

Lev pa se mu počasi približa. V svoji dostojanstveni hoji še bolj veličastvenomrk, se mu malce nasmehljá in mu z enim samim silnim, naglim udarcem svojega čopastega repa zadá smrten udarec.

»O jaz osel, da sem te poslušal, da nisem dirjal naprej v svojo prostost!« zahrôpe revež, ko se zvrne na tla in pogine.

»Dà, neumnež! Pa tebi ni zameriti, saj si osel! Oslu pa ni še nikdar nihče zameril!«

Lev ogleduje s temnim pogledom svojo žrtev, potem pa se ji zarije z ostrimi zobmi v gorko meso. Godrnjá pa vmes: »Zapeljive besede hvalisanja so zvale v pogubo še tudi marsikoga drugega, ki se je zares lahko ponašal z lepoto in bistroumnostjo, ne samo tebe, ki si bil osel! — — O, dà, še sta vladar in vladarica svetá vidva, napuh in domišljavost — še bom lahko lovil!«

Modrost v pregovorih domačih in tujih.

Las.

Las je las, naj tudi sega čez pas.
Boljši sivi lasje ko nič.
Srebrn las je starosti kras.
Sivi lasje — jesenski podleski.
En siv las še ne stori starosti.
Dolgi lasje — kratka pamet.
Dolgi lasje in lice zalo, oboje mine kmalo.
Kratki lasje so kmalu počesani.
Lase, manj ko jih češeš, več jih potrgaš.
Kdor ima malo las, pazi nanje.
Lase lahko daš, kože ne.
Na jeziku se las čuti.
Tudi las ima svojo senco.
Letos ti bodo las skrivili, drugo leto te po hrbtu bili.
Lahko pride las v mleko.
Kjer si skačeta dva v lase, se tretji veseli.
Lahko me po lasu spraviš, kamor sam rad grem.
Špičast nos in rdeč las — ne hodi tja v vas.

Reki.

Do lasu vedeti.
Do lasu zadeti.
Za tesarski las premalo.
Ni dobrega lasu na njem.
Ni za las boljši.
Ima daljši pamet nego lase.
Ima lase med zobmi (previden je).
V lasih sta si.
Sive lase si delati.
Las v jajcu najti.
Za lase privleči.
Na lasu viseti.
Komu las skriviti.
Ne za las odjenjati.
Lasje so mi stali pokonci.
Dobil ga je v lase.
V laseh ga ima.
Lasje ga bole.
Počesati koga.

Drobiž.

Koliko starost dosežejo nekatere rastline? Visoko starost učka takozvana stoletna aloa, ki cvete v svoji domovini vsako šesto do deseto leto, pri nas pa le vsako štirideseto do šestdeseto leto. Palme učkajo starost 250 let, bršljan raste do 450 let. Pravi kostanj živi čez 800 in hrast celo 1600 let.

Država s 55 prebivalci. Na severovzhodu Sardinije vidimo mal otoček Tavolara. Dolg je 10 km, 2 km pa širok. Leta 1910. je bilo na otoku ljudsko štetje, našteji so 55 prebivalcev. Leta 1836. je podaril sardinski kralj Karol Albert prebivalcem otoka samostojnost. Volili so kralja, ki je kot Pavel I. kraljeval do 1882. Tedaj je umrl. Najbrže pa njegovo kraljevanje ljudem ni prijalo, ali pa so mislili, da ne morejo dobiti vrednega naslednika, zato niso izvolili nobenega več za kralja. Volijo pa predsednika za dobo 10 let. Pečajo se z rejo ovac. Ali je bila ta republika tudi zamotana v mrežo svetovne vojne, nismo čitali nikjer.

Led in ledene gore. Kakor se premika voda, tako se premikajo tudi ledeniki, seveda primerno počasneje. Vendar je hitrost včasih tudi pri teh zelo velika; moramo pa premisliti, da je to led in ne voda. V bližini južnega tečaja znaša hitrost ledenikov 10 metrov na mesec. A neki ledenik pri Jakobshavnu na Grenlandiji napravi povprečno 20 metrov na dan. Še hitrejši je neki ledenik v zalivu Scoresby na Grenlandiji, 31 metrov na dan. Visoko gori v Grenlandiji ali pa okoli južnega tečaja pada neprestano sneg. Sneg se zgosti, pride mraz, in nastane led. Led pa gre naprej in pride do obale. Ko visi nekoliko čez breg, se odlomi, in kosci plavajo v morje; takim koscem pravimo ledene gore. Takih ledenih gorâ je videl enkrat raziskovalec Kane v zalivu Baffin 280, in nobena ni bila nižja od 60 metrov. Pomisliti pa moramo, da moli samo ena sedmina gore nad vodo, šest sedmin je je pa pod vodo. En ljubljanski grad je plaval torej na morju, šest pa pod njim. — Nemški učenjak Drygalski je videl pri Jakobshavnu ob

Grenlandiji ledeno goro, ki se je ravno odcepila od ledenika; višino ji je določil na 137 metrov; torej je je bilo še za dve Šmarni gori pod vodo. Meril je ta učenjak sedemdeset takih gorâ; 27 jih je bilo pod 50 metrov, 25 od 50 do 70 metrov, 14 od 70 do 100 metrov, štiri so bile pa višje od 100 metrov. Ena največjih do sedaj znanih ledenih gorâ je bila ona, ki je plavala od decembra 1854 do aprila 1855 po Južnem Atlantiku ali Atlantskem oceanu. Vsaj takrat so jo videli, srečalo jo je 21 ladij. Tudi merili so jo in dobili enkrat širino nad 100 kilometrov, enkrat širino 75 km (73 km je od Ljubljane do Trsta). Višina na najvišji točki je znašala 90 metrov, torej je je bilo 540 metrov, za celega Sv. Jošta, pod vodo. Ladja »Valparaiso« je sredi septembra 1908 oplula neko tako goro, ki je merila v širino 44 km (razdalja od Ljubljane do Ljubelja), v dolžini pa 125 km (od Ljubljane do Gradca ali Rovinja ali Senja). Na dve uri daleč je bilo slišati bučanje morja, zaganjajočega se v ledene stene. Površina je bila večja

nego pol kranjske dežele; umeje se, da je bila največja ladja, n. pr. »Titanik«, proti takemu velikanu samo orehova lupina.

Slovstvo.

M. Elizabeta, O. S. Urs.: **Cvetje na poti življenja.** V Ljubljani 1919. Založil uršulinski samostan v Ljubljani. Natisnila Jugoslovanska tiskarna. Cena K 8.—. Ne moremo je zadosti gorko priporočati, te lepe knjige, vsem družinskim in šolskim knjižnicam. Primernejših deklamacij za družinski krog in otroško dušo in družbo pač ne najdeš kmalu kje kakor v tej pesniški zbirki. Opozarjamo le na oddelek »Cvetje hvaležnosti in prijateljstva«, kjer so nanizani biseri pozdravov, zahval, voščil, proslav, spominskih stihov, nagrobnih napisov. Gotovo ne bo nikomur žal, kdor izda to vsotico za tako mično in porabno knjigo. Dobiva se v uršulinskem samostanu v Ljubljani.

Silvester :

Skakalnica.

ki	v to	živ-	ved-	pi-	nja	mo-	ši-		
sko	ta-	nanj	bo	lje-	mo	je	zad-		
knji-	list	no	ko	dan	še-	Pi-	sled-		
	zem-	go	nje	stran	nji	na			
	lo-	da	nam	v nji	Ka-	zla-			
na-	bo	po-	če-	to	sa-	del	po-		
la	ga	u-	se	dar	bla-	ta-	ti		
je	ra	še	bi-	Knji-	nje	sve-	pi-	g.h	krat

(Rešitev in imena rešilcev v prihodnji številki.)

